

Etelė

Etelė. Ji stovi prieš parko vartus. Vakaras. Šviesa švelni, perlų spalvos. Viršum Senos galbūt gruma audra. Ji stipriai stipriai įsitvėrusi pono Solimano rankos. Jai tik dešimt metų, ji dar maža, jos galva vos siekia senojo dėdės strėnas. Priešais juos tartum koks miestas tarp Vensano miško medžių, matyti bokštai, minaretai, kupolai. Aplinkiniais bulvarais plūsta minia. Netikėtai pratrūksta grėsminga liūtis; nuo šilto lietaus virš miesto kyla garas. Vienu gaistu išsiskleidžia šimtai juodų skėčių. Senasis ponas pamiršo savąjį. Tad pradėjus kristi stambiems lašams sudvejoja. Bet Etelė tempia jį už rankos, ir juodu bėga per bulvarą po stogeliu viršum vartų prieš fiakrus ir automobilius. Ji tempia jį už kairės rankos, o dešine senasis dėdė prilaiko ant smailaus kiaušo juodą skrybėlę. Jam bėgant, žilos žandenos ritmingai vasnoja, tai prajuokina Etele, ir matydamas ją juokiantis, jis taip pat prajunka, ir jiems taip gera, kad jie stabteli ir slepiasi po kaštonu.

Nuostabi vieta. Etelė niekada nieko panašaus nėra mačiusi nei sapnavusi. Įžengę pro Pikpiuso vartus, jie praėjo pro muziejaus pastatą, prieš kurį šurmuliuoja minia. Ponui Solimaniui tai neįdomu.

– Muziejų prisižiūrėsi visada, – sako jis. Pono Solimano galvoje kirba kažkokia mintis. Todėl jis ir norėjo ateiti čia su Etele. Ji mėgino iškvosti, jau kelios dienos jį kamantinėja. Tikra klas-tūnė, – štai ką sako jai senasis dėdė. Geba patraukti už liežuvio.

– Jeigu tai staigmena, o aš tau pasakau? Tai kokia čia staigmena?

Etelė neatlyžta.

– Bent jau leisk paspėlioti.

Po vakarienės jis sėdi savo krėsele ir rūko cigarą. Etelė pūkšnoja šalin cigaro dūmus.

– Ar tai valgoma? Arba geriama? O gal graži suknelė?

Tačiau ponas Solimanas nepalenkiamas. Jis rūko cigarą ir sriubčioja konjaką, kaip kas vakarą.

– Sužinosi rytoj.

Dėl to Etelė negali užmigti. Visą naktį vartosi, kruta metalinėje lovutėje, ir ši garsiai girgžda. Užmiega tik auštant ir var-gais negalais atsibunda dešimtą, kai mama ateina jos vestis pietų pas tetas. Ponas Solimanas dar neatėjęs. O juk Monpar-naso bulvaras taip netoli Kotanteno gatvės. Ketvirtis valandos kelio, be to, pono Solimano žingsnis spėrus. Jis pats tiesus, juoda skrybėlė lipte prilipusi prie kiaušo, žengia, lazda sidab-riniu antgaliu neliesdamas žemės. Kad ir kaip klega gatvė, Etelė sako girdinti jį iš tolo, girdinti ritmingą jo batų kaukšėjimą šaligatviu. Sako, kad jis kaukši kaip arklys. Ji mėgsta lyginti poną Solimaną su arkliu – jis tam neprieštarauja, ir kartkar-tėm, nors jam jau aštuoniasdešimt, užsikelia ją ant pečių ir traukia pasivaikščioti į parką, o kadangi jis labai aukšto ūgio, ji gali paliesti apatines medžių šakas.

Lietus liovėsi; susikibę už rankų, jie žingsniuoja iki ežero pakrantės. Ežeras po pilku dangumi atrodo didžiulis, įdubęs, panašus į pelkę. Ponas Solimanas dažnai pasakoja apie ežerus ir upių užtėkius, kuriuos kadaise matė Afrikoje, būdamas karo gydytoju Prancūzų Konge. Etelei patinka jo klausytis. Savo istorijas ponas Solimanas pasakoja tik jai. Viską, ką ji išmano apie pasaulį, sužinojo iš jo. Ežere Etelė mato antis, kiek gelstelėjusią gulbę, kuri, regis, nuobodžiauja. Jie praeina pro salą, kurioje pastatyta graikų šventykla. Minia srūva per medinį tiltą, ir ponas Solimanas teiraujasi – nors akivaizdu, tik sąžinei apraminti:

– Nori?..

Čia per daug žmonių, ir Etelė tempia senąjį dėdę už rankos.

– Ne, ne, eikim tiesiai į Indiją!

Jie pėdina ežero pakrante priešais plaukiančią minią. Žmonės prasiskiria prieš tą aukštaūgį vyrą, vilkintį apsiaustą su gobtuvu, užsivožusį senamadišką skrybėlę, ir tą šviesiaplaukę šventiškai pasipuošusią mergytę palaida suknete ir bateliais. Etelė didžiuojasi, kad eina su ponu Solimanu. Jai atrodo, kad jos palydovas – žmogus milžinas, kuris gali praskinti kelią per bet kokią pasaulio sumaištį.

Dabar minia plaukia kita kryptimi, ežero galo link. Virš medžių Etelė mato keistus cemento spalvos bokštus. Lentelėje sunkiai įskaito pavadinimą:

– Ang... kor...

– Vatas! – užbaigia ponas Solimanas. – Angkor Vatas. Toks

yra šventyklos Kambodžoje pavadinimas. Atrodo, viskas čia pavyko, bet pirmiausia noriu tau kai ką parodyti.

Jis yra kažką sumanęs. Be to, ponas Solimanas nenori slinkti su minia. Jis nepasitiki kolektyviniais sąjūdžiais. Etelė dažnai girdi apie senąjį dėdę sakant:

– Originalas.

Etelės mama jį gina, be abejonės, todėl, kad tai jos dėdė:

– Jis labai mielas.

Solimanas ją griežtai auklėjo. Priglaudė po jos tėvo mirties. Nors nedažnai jį matydavo – jis amžinai būdavo toli, kitame pasaulio krašte. Jinai jį myli. Ir turbūt dar labiau ją jaudina tai, kad tas aukštaūgis senis toks neabejingas Etelei. Lyg pagaliau būtų išvydusi atsiveriant jo širdį vienišo, atšiauraus gyvenimo pabaigoje.

Kelias tolsta nuo kranto. Vaikštinėtojų nebe taip gausu. Užrašas skelbia: SENOSIOS KOLONIJOS. Apačioje rikiuojasi vardai, Etelė pamažu juos skaito:

REUNJONAS

GVADELUPA

MARTINIKA

SOMALIS

NAUJOJI KALEDONIJA

GVIANA

PRANCŪZŲ INDIJA

Čionai ponas Solimanas ir eina.

Proskyna kiek atokiau nuo ežero. Lūšnelės šiaudiniais stogais, kitos tvirtesnės, su ramsčiais, panašiais į palmių ka-

mienus. Sakytum, kaimas. Vidury tarsi kokia smulkiu žvyru išpilta aikštė, joje kėdės. Ant jų sėdi keletas lankytojų – moterys ilgomis sukniomis, dar išskleistais skėčiais, bet dabar jau šviečia saulė, ir skėčiai saugo jas nuo saulės. Ponai patiesė ant kėdžių nosines, kad šios sugertų lietaus lašus.

– Kaip gražu! – neištvėrusi šūktelėjo Etelė prieš Martinikos paviljoną. Namo frontonas (taip pat lūšnelės stiliaus) dekoruotas įvairiausiomis gėlėmis ir egzotiniais vaisiais – ananasais, papajomis, piliarožių puokštėmis ir rojaus paukščiais.

– Taip, labai... nori užėti?

Bet jis paklausė šiaip sau, kaip ką tik, tokiu pat neryžtingu balsu, be to, laikydamas Etelę už rankos ir nesijudindamas. Ji supranta, sako:

– Jeigu nori, vėliau?

– Šiaip ar taip, viduje nieko nėra.

Pro duris Etelė pamato antilietę raudonu turbanu, be šypsenos žvelgiančią į lauką. Norėtų ją apžiūrėti, paliesti jos suknelę, užkalbinti – jos veidas atrodo toks liūdnas. Bet nieko nesako dėdei. Šis vedasi ją į kitą aikštės galą, prie Prancūzų Indijos paviljono.

Namas ne per didžiausias. Žmonių nevilioja. Minia eina pro šalį nestabtelėdama, plūsta darniu ritmu – juodi kostiumai, juodos skrybėlės, vos girdimas moterų suknelių šnarėjimas, skrybėlaitės su plunksnomis, vaisiais, vualiai. Keletas tempiamų vaikų vogčiom dėbčioja į šalis, į juos – Etelė ir ponas Solimanas juda prieš srovę, skverbiasi kiaurai. Minia skuba prie paminklų, uolų, šventyklų – tų didelių bokštų, stūksančių virš medžių ir tokių panašių į artišokus.

Ji net nepaklausė, kas ten toliau. Jis tyliai sumurma:

– Tai Angkor Vato šventyklos kopija, kada nors, jei norėsi, nusivešiu tave pažiūrėti tikrosios.

Ponas Solimanas nemėgsta kopijų – jam įdomi tik tikrovė, štai taip.

Jis sustojo prieš namą. Įraudęs veidas kupinas pasitenkinimo. Netardamas nė žodžio, dėdė suspaudžia Etelės ranką, ir juodu kopia mediniais laiptais, vedančiais į priebutį. Namas labai paprastas, šviesaus medžio, apjuostas veranda su kolonomis. Langai aukšti, tamsaus medžio grotelėmis. Stogas beveik plokščias, dengtas blizgančiomis čerpėmis, virš jo – tarsi koks bokštelis dantytomis sienomis. Jie įeina; viduje tuščia. Vidinis namo kiemas apšviestas keistos alyvinės šviesos. Kieme apskritas baseinas atspindi dangų. Vanduo toks ramus, kad Etelei akimirką šmėsteli mintis, jog tai veidrodis. Ji stabteli smarkiai plakančia širdimi, ponas Solimanas taip pat nejuda, kiek atlošęs galvą apžiūrinėja kupolą virš kiemelio. Medinėse nišose, išdėstytose taisyklingu aštuoniakampiu, neoninės šviesos skleidžia spalvą – nenusakomą, nerealią kaip dūmai hortenzijų spalvą, sutemų viršum jūros spalvą.

Kažkas virpa. Kažkas neužbaigta, šiek tiek magiška. Nors nieko nėra. Lyg tai būtų tikra apleista šventykla džiunglių glūdumoje, ir Etelė tariasi girdinti neaiškų klegesį medžiuose, šaižius ir kimius šūksnius, šilkinčius plėšrūnų žingsnius per pomiškį – sudrebėjusi ji glaudžiasi prie dėdės.

Ponas Solimanas stovi, sustingęs kiemelio vidury, po šviesos kupolu, elektros spindulys nudažo jo veidą rausvai viole-

tine spalva, o jo žandenos – dvi mėlynos liepsnos. Dabar Etelė suprato: jai kelia virpulį senojo dėdės susijaudinimas. Kad toks aukštas ir tvirtas vyras šitaip nekrustelėtų... tame name turbūt esama kažkokios paslapties – nuostabios, grėsmingos ir trapios paslapties, ir nuo menkiausio judesio viskas pradings.

Jis kalba taip, lyg viskas čionai būtų jo.

– Čia pastatysiu savo sekretėrą, čia – dvi knygų spintas... Ten spinetą, o gilumoje – afrikietiškas juodmedžio statulėlės, – jos bus apšviestos kaip namie; ir pagaliau galėsiu patiesiti savo didįjį berberišką kilimą...

Ji nelabai supranta. Seka paskui tą augų vyrą, o šis eina iš kambario į kambarį kažko nekantraudamas – to ji dar nėra mačiusi. Galop grįžta į patiją, sėdasi ant priebučio laiptų ir žiūri į baseiną, lyg į dangaus veidrodį – tarsi jie drauge stebėtų saulėlydį virš lagūnos, toli, kažkur kitur, kitame pasaulio krašte – Indijoje, Mauricijaus saloje, jo vaikystės šalyje.

Viskas tarytum sapnas. Kai ji apie tai galvoja, regi alyvinę spalvą ir švytintį baseino diską, kuriame atsispindi jį užvaldęs dangus. Ūkas, kylantis iš labai tolimų, labai senų laikų. Dabar viskas dingo. O kas liko – ne prisiminimai, tarsi ji nebūtų buvusi vaikas. Kolonijinė paroda. Iš tos dienos, kai žingsniavo žvyru išpiltomis alėjomis su ponu Solimanu, ji išsaugojo šiokių tokių niekučių.

– Čia pastatysiu savo seną supamąjį krėslą – bus kaip verandoje, o kai lis, žiūrėsiu, kaip lašai varpo baseino vandenį. Paryžiuje dažnai lyja. Be to, auginsiu rupūžes, kad girdėčiau, kaip jos pranašauja lietu...

– O ką rupūžės valgo?

– Museles, naktinius drugius, kandis. Paryžiuje daug kandžių...

– Reikės ir augalų – plokščialapių augalų, žydinčių alyviniais žiedais.

– Taip, lotosų. Verčiau vandens lelijų – lotosai žiemą miršta. Bet ne apskritajame baseine. Rupūžėms turėsiu kitą baseiną sodo gale. Šitas baseinas – veidrodis... noriu, kad jis būtų glotnus kaip lėkštė, kad į jį žiūrėtusi dangus.

Pono Solimano *idée fixe* galėjo suprasti tik Etelė. Pamatęs Parodos planus, jis beregint išsirinko Indijos paviljoną ir jį nusipirko. Atmetė visus sūnėno sumanymus. Jokio statinio jo sklype, jokių kalbų, kad būtų paliestas bent vienas medis. Jis pasisodino paulovnijų, raudvijų, Indijos lauramedžių. Viskas buvo parengta jo beprotystei.

– Neturiu pašaukimo būti valdytojas.

Norėdamas atremti Aleksandro užmačias, savo paveldėtoja jis paskyrė Etelę. Ji, aišku, apie tai nieko nenutuokė. O gal kokį kartą buvo jai užsiminęs. Netrukus po apsilankymo Parodoje Armoriko gatvės sode ėmė kauptis atskiros Prancūzų Indijos paviljono dalys. Kad apsaugotų nuo lietaus, ponas Solimanas uždengė jas didžiuliu brezentu – bjauriu, juodu. Paskui pasivedėjo Etelę iki tvoros, slepiančios sodą. Atrakino vartelių spyną, ji išvydo tas juodas krūsnis, tviskančias sklypo gale, ir suakmenėjo.

– Žinai, kas ten? – gudriai paklausė ponas Solimanas.

– Alyvinis namas.

Jis sužavėtas pažvelgė į Etelę.

– Ką gi, tu teisi. – Ir pridūrė: – Alyvinis namas – tad toks bus jo vardas, ir sugalvojai jį tu.

Jis spaudė jos ranką, ir jai pasirodė, kad jau mato patijų ir dekoratyvinį baseiną, kuriame atspindi pilkas dangus.

– Jis bus tavo. Tik tavo.

Bet daugiau apie tai nekalbėjo. Na, toks buvo ponas Solimanas. Pasakydavo ką nors vieną kartą ir niekada to nekartodavo.

Jis ilgai laukė. Galbūt per ilgai. Gal jam svarbiau buvo svajoti, negu ryžtis veikti. Atskiri Alyvinio namo fragmentai tūnojo po dervuotu brezentu sodo gale; juos pradėjo gožti gervuogynai. Tačiau ponas Solimanas bent kartą per mėnesį pamaldžiai nusiteikęs tebesivesdavo Etele į sklypą lyg į šventovę. Žiemą aplinkiniai medžiai buvo pliki, tačiau pasodintieji pono Solimano atsilaikė. Raudvijos ir Indijos lauramedžiai skleidė tamsiai žalių lapų pliumažą, veikiau panėšintį į girią nei į sodą mieste. Greimas sklypas priklausė tokiam ponui Konarui – jo pavardė iš tiesų buvo tokia*. Tai buvo vienas seniausių kvartalo gyventojų, sūnus to Konaro, kuris 1887 metais įkūrė šią gatvę. Jis tarėsi esąs didis autoritetas; vieną dieną užsipuolė poną Solimaną:

– Nustačiau, kad jūsų egzotinių medžių lapija tarp vidurdienio ir trečios valandos popietės meta šešėlį ant mano vyšnių.

Senasis Etelės dėdė išpyškino triuškinamą atsakymą:

– Na, o man, pone, nusišklt!

* *Connard* (pranc.) – bukalgalvis.

Etelė pirmą sykį išgirdo šį posakį ir pakartojo jį tėvui, o tas ėmė kvatoti. Tai, kad senelis kalba kaip vežikas ar veikiau kaip kareivis (pasak Aleksandro), Etelę neapsakomai sužavėjo. Nors ji suprato, kad jai nevalia kartoti šių žodžių, ypač girdint tam, kuris juos ištarė. Tačiau vis tiek buvo nuostabu.

Kai jau būtų galėję prasidėti Alyvinio namo statybos darbai, ponas Solimanas susirgo. Etelė, paskutinį kartą atėjusi su juo į sklypą, pamatė keistą dalyką. Piktžolės, užkėtusios sodą, buvo nurežtos iki pašaknų, o dervuotas brezentas apvalytas nuo gervuogynų. Ant medinių vartelių, vedančių į gatvę, kabojo leidimas statybai. Jis skelbė – ji to nepamiršo: „Medinio gyvenamojo vienaaukščio namo statyba.“ Ponui Solimanui teko grumtis su savo priešu Konaru, smerkiančiu šį projektą, kuris neva galįs privilioti į Paryžių termitus. Tačiau architekto, tokio Peroteno, suprojektavusio šį namą, parama palenkė urbanistinę tarnybą, ir leidimas buvo išduotas.

Apvalytame sklype buvo susmaigstyti kuoliukai, o tarp jų ištemptos virvelės žymėjo namo planą. Etelę nustebino alyvinės spalvos linijos ant žemės. Tuos pėdsakus paliko ištrintos kreida virvelės, prisilietusios žemės. Ponas Solimanas parodė Etelei, kaip atspaudžiamos linijos: lazdos galu kilsteli virvę, paskui paleidi ją, zvimbiančią lyg įtemptas lankas. Duslus dzingt! – ir ant žemės nubyra šiek tiek alyvinių dulkių.

Tai buvo paskutinis kartas. Tokį prisiminimą ir išsaugojo Etelė, – tarytum švelni šviesa, nutvieskusi Alyvinio namo vidų, būtų virtusi kreidos milteliais, nubirusiais ant sodo žemės.

Tą žiemą, tryliktaisiais Etelės gyvenimo metais, ponas Solimanas mirė. Iš pradžių jis sirgo. Duso. Gulėjo paslikas lovoje savo buto Monparnaso gatvėje miegamajame. Ji pamatė jį, labai išblyškusį, barzda apžėlusiu veidu, nieko nereginių akimis – ir išsigando. Jis susiraukęs tarstelėjo:

– Mirti sunku... taip ilgai, taip ilgai.

Tarytum ji ką galėtų suprasti. Grįžusi pakartojo motinai tai, ką sakė ponas Solimanas. Bet motina nieko nepaaiškino. Tik atsiduso:

– Reikia melstis už tavo senelį.

Etelė nepasimeldė, mat nežinojo, ko prašyti. Kad jis greitai mirtų ar kad pasveiktų? Tik pagalvojo apie Alyvinį namą, linkėdama, kad ponas Solimanas suspėtų ištraukti jį iš po dervuoto brezento ir pastatydinti pagal tas atžymas.

Tačiau spalį daug lijo, ir jai dingtelėjo, kad atžymos išbluko. Gal kaip tik tada suprato, kad senelis greit mirs.